

PÁNYI-ENDRÉDY REBEKA

endredy12@gmail.com

geográfus, senior accountant (Grundfos Shared Services Kft.),

DR. FABULA SZABOLCS PhD

Fabula.Szabolcs@geo.u-szeged.hu

geográfus, adjunktus (SZTE TTIK),

A transznacionális vállalatok vízzel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalásának földrajzi aspektusai

Geographical aspects of transnational corporations' social
responsibility regarding water

ABSTRACT

Transnational corporations (TNCs) involved in global water governance are increasingly using corporate social responsibility (CSR) to reduce the negative impacts of their activities and improve their image. Although the CSR activities of TNCs show significant geographical variations, this issue has been less explored in the context of water governance. The main aim of our study is to explore how geographical factors influence the water-related CSR strategies and activities of TNCs. For this purpose, two TNCs specialised in water technology, Xylem and Grundfos, serve as a case study. A qualitative content analysis of CSR documents and official websites of these two companies has been conducted for the period 2019-2022, using the geographical conceptual triad space–place–scale as an analytical framework. Our results highlight the multi-scalar character of corporate water governance and the importance of geographical context in water-related CSR activities. Therefore, this study contributes to our understanding of corporate operations, particularly sustainability practices, and ultimately helps address water challenges.

KEYWORDS

water governance, transnational corporations (TNCs), corporate social responsibility (CSR), geography

DOI 10.14232/belv.2025.4.4

<https://doi.org/10.14232/belv.2025.4.4>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Pányi-Endrédy Rebeka – Fabula Szabolcs (2025): A transznacionális vállalatok vízzel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalásának földrajzi aspektusai. *Belvedere Meridionale* vol. 37. no. 4. pp 55–83.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

BEVEZETÉS

A víz az élet egyik alapvető feltétele, azonban napjainkra a vízzel kapcsolatos problémák egyre súlyosabbá és egyre inkább globalizálttá váltak. A kihívások ráadásul nem azonos mértékben jelentkeznek a Föld egyes térségeiben, hanem számottevő földrajzi különbségeket mutatnak. E problémák hátterében természeti és társadalmi tényezők állnak, melyek közül kiemelkedik a nem megfelelő vízgazdálkodás és -kormányzás. A globális kapitalizmus időszakában ugyanis a vízzel kapcsolatos szabályozásban egyre inkább a piaci megoldások dominálnak, amelyek – egyes pozitív hatásai mellett – újabb környezeti problémákat, társadalmi-térbeli egyenlőtlenségeket teremtenek (SWYNGEDOUW 2007). A víz és a társadalom téralakítása közötti kölcsönhatásnak, azon belül is különösen az egyes gazdasági szereplők tevékenységeinek a megismerésén keresztül a földrajzi kutatás jelentős szereppel bír a kihívások megértésében és a megoldások kialakításában.

A vízproblémák keletkezésében és kezelésében egyaránt kulcsszerepet játszhatnak a globális kapitalizmus jellegzetes szervezeti egységei, a transznacionális vállalatok (a továbbiakban: TNC). Nemzetközi jelenlétük és hatásuk révén számottevő befolyással bírnak nemcsak helyi-regionális, hanem globális vízkezelési kérdésekben, ugyanakkor tevékenységük nagyban függ a természeti és társadalmi környezettől. Az utóbbi időben a fenntarthatósági szempontok előtérbe kerülése és a fokozódó társadalmi nyomás arra ösztönzi a TNC-ket, hogy nagyobb figyelmet szenteljenek a vízzel kapcsolatos vállalati társadalmi felelősségvállalásra (corporate social responsibility, röviden: CSR) és a fenntartható gyakorlatok alkalmazására (Österblom et al. 2022). A CSR által adott lehetőségek kiaknázásával az érintett vállalatok nemcsak morálisan, hanem stratégiailag is előnyhöz juthatnak a versenytársakkal szemben, ugyanakkor hozzájárulhatnak a globális fenntarthatósági célok eléréséhez is. A korábbi kutatások a TNC-k vízzel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalásának földrajzát nem vizsgálták mélyrehatóan, viszont

véleményünk szerint ez a kérdéskör kiemelt fontosságú napjainkban a fenntarthatósági és a környezeti kihívások megfelelő kezelésének szempontjából.

Tanulmányunk célja feltárni, hogy miként jelenhetnek meg a földrajzi dimenziók a TNC-k vízzel kapcsolatos CSR-stratégiáiban és -tevékenységeiben. E cél elérése érdekében az alábbi kutatási kérdést tervezzük megválaszolni. Hogyan jelennek meg a földrajzi szempontok egyes TNC-k CSR-dokumentumaiban? Kutatásunk során esettanulmányi megközelítést alkalmaztunk, amelynek keretében két, vízkezelésre szakosodott transznacionális vállalat, a Xylem és a Grundfos példáján mutatjuk be a földrajzi szempontok jelentőségét a nagyvállalati társadalmi felelősségvállalás terén. Kutatási módszerként tartalomelemzés alá vontuk a fenti vállalatok CSR-dokumentumait és hivatalos internetes oldalait a 2019–2022 közötti időszakra vonatkozóan.

A tanulmányt a továbbiakban négy nagyobb szerkezeti egységre tagoljuk. A Bevezetés után a vonatkozó szakirodalom áttekintése következik, először a globális vízproblémákra és vízkormányzásra, majd a transznacionális vállalatok vízkezelésben betöltött szerepének földrajzi vonatkozásaira, a vállalati társadalmi felelősségvállalás és a víz kapcsolatára, valamint a vizsgálat földrajzi értelmezési keretére koncentrálni. Ezután a kutatási módszereket és adatelemzési technikákat, illetve az esettanulmányhoz választott TNC-k alapvető jellemzőit mutatjuk be. A következő részben a kutatás eredményeit ismertetjük részletesen. Végül a tanulmányt a kutatási kérdésre adott válasszal zárjuk.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Napjainkban az emberiség számára az egyik legnagyobb kihívást a vízválság jelenti. A vízzel kapcsolatos problémáknak számos összetevője van, például a vízhiány és elégtelen vízminőség, a vízi ökoszisztémák veszélyeztetettsége, az éghajlatváltozás vízforrásokra gyakorolt hatásai, illetve a víz energetikai és egyéb gazdasági hasznosításából fakadó kihívások (COOLEY et al. 2014). A vízproblémák súlyosságát jelzi, hogy azokkal már évtizedek óta globális léptékben is foglalkoznak. Például az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai között a 6. számúként szerepel az elérhető és fenntartható vízgazdálkodás és közegészségügyhöz való hozzáférés biztosítása mindenki számára (UN 2015). A vízproblémáknak ez a globális értelmezése, illetve a transznacionális kapitalizmus logikája hívta életre a globális vízkormányzás fogalmát.

A vízkormányzás egy igen sokrétű fogalom, amelynek számos definíciója létezik. Általában olyan politikai, társadalmi, gazdasági és adminisztratív rendszerek alkotják, amelyek közvetlenül vagy közvetve befolyásolják a vízkészletek használatát, valamint a vízszolgáltatások nyújtását a társadalom különböző szintjein (UN 2006. 47.). Globális szemszögből az infrastruktúra mellett a vízkormányzás körébe tartoznak a tágabban értelmezett társadalmi intézmények, vagyis olyan normák, alapelvek, szabályok, ösztönző és információs eszközök, amelyek elősegítik a vízgazdálkodás területén a különböző szereplők viselkedésének megváltoztatását (PAHL-WOSTL et al. 2008. 422.). E megoldások által a vizet, mint erőforrást, egy nemkívánatos állapotból egy kívánatos állapot felé terelik (PAHL-WOSTL 2015. 26.). Összességében a globális vízkormányzás egy sokféle eszközt és szereplőt magában foglaló, többléptékű folyamat és keretrendszer, amely napjainkra meghatározó szerepet tölt be a vízzel kapcsolatos kihívások kezelésében.

A globális vízkormányzás kialakulása az 1980-as évekre tehető, és eredetileg a neoliberalis közgazdaságtani elvek mentén történt. Ennek az irányzatnak a fő jellemzője, hogy a piaci

eszközökben látja a megoldást a vízproblémákra. Következésképpen további alapvető elemei a víz kommodifikációja, vagyis árucikké alakítása, továbbá a financializáció, a privatizáció és a többszintű kormányzás (multi-level governance). A neoliberális szemléletű vízkormányzás mellett számos érvet hoztak fel, főként a nagyobb hatékonyságot, ami a csökkenő közkiadásokban, a javuló infrastruktúrában, illetve a tényleges fogyasztással összhangban lévő díjszabásban és ezáltal csökkenő pazarlásban mutatkozik meg. A fenti eszközök hatására az 1980-as, 1990-es évek folyamán általánosan elfogadottá vált a magánszektor és a civil szféra nagyobb szerepvállalása, a földrajzi léptékeket tekintve pedig az országos mellett megnőtt a helyi, a regionális és a nemzetközi szint szerepe a vízkezelésben (BREMER 2003; ROBBINS 2003; WOODHOUSE – MULLER 2017).

A neoliberális szemléletű globális vízkormányzást számos kritika érte az elmúlt néhány évtizedben. A piaci mechanizmus miatt például növekszik az egyenlőtlenség a vízhez való hozzáférésben, még nehezebb helyzetbe hozva a szegényebb társadalmi rétegeket (SWYNGEDOUW et al. 2009). Az ezáltal erősödő versengés pedig társadalmi és politikai feszültségeket szülhet, és akár destabilizálhat is egyes országokat, régiókat (OBENG-ODOOM 2018). A Globális Dél országaiiban például számos víziközmű-szolgáltató került nemzetközi közműcégek irányítása alá, amelyekkel szemben jelentős társadalmi ellenállás bontakozott ki (BAYLISS – HALL 2000; HALL – LOBINA 2002; LOBINA et al. 2011). Ugyanakkor a Globális Észak országaiiban is merültek fel bírálatok a piaci szolgáltatások minőségével és a fenntarthatósággal kapcsolatban (QUERALT 2020). Végül soron az erősödő kritikák és társadalmi ellenállás rámutattak a tisztán piaci vízkormányzás elégtelenségére.

A kritikák és vízkormányzási kudarcok hatására a 2000-es évektől számos országban újra megerősödött a helyi és országos kormányzat szerepe a vízszolgáltatásban (BEL 2020). Emellett teret nyert az a nézet, hogy a korábbi hierarchikus kormányzati és tisztán piaci megoldások helyett szükség van a különböző (kormányzati, magán, civil) szereplők közötti együttműködésre és hálózatosodásra, valamint a szélesebb társadalmi részvételre a vízkormányzásban (GUPTA – PAHL-WOSTL 2013; DI VAIO et al. 2021). A fenti változások ellenére azonban a magánszektor továbbra is jelentős szerepet tölt be világszerte a vízszolgáltatások biztosításában (GREEN et al. 2024; MOORE 2024).

A neoliberális gazdaságpolitika hatására a magánvállalatok, köztük a transznacionális vállalatok (TNC-k) megkerülhetetlenek lettek a globális vízkormányzásban (HOEKSTRA 2006). E vállalatok bevonásával számos térségben jelentősen javult a víziközmű-infrastruktúra és a szolgáltatások színvonala (SINGH – DICKSON 2011). Ugyanakkor kritikaként említhető, hogy a nagy, tőkeerős vállalatok monopolhelyzetbe kerülhetnek egyes térségekben, ami rontja a piaci hatékonyságot (GUPTA – PAHL-WOSTL 2013). Továbbá jelentős hatást gyakorolnak a kormányzati és egyéb szabályozó testületekre, így sérülhetnek a közösségi érdekek. A profitorientált vállalatok nem mindig veszik figyelembe a helyi közösségek igényeit, és gyakran elhanyagolják a kevésbé nyereséges, de társadalmilag létfontosságú beruházásokat, különösen a szegényebb régiókban (ROBBINS 2003; OBENG-ODOOM 2018). A globális vízkormányzásban érintett transznacionális vállalatok legitimációja tehát több forrásból táplálkozik, ugyanakkor folyamatosan vitatott jelenség.

Napjainkban a vállalatok az őket ért kritikák miatt tevékenységük káros hatásainak csökkentésére és megítélésük javítására egyre gyakrabban használják a társadalmi felelősségvállalást az

üzleti célok és a társadalmi elvárások közötti egyensúly megteremtésére. A társadalmi felelősségvállalás (Corporate Social Responsibility, CSR) egy sokrétű fogalom, általános értelemben „azt az elkötelezettséget jelenti, amely során a vállalat a közösség jólétének érdekében folytat önkéntesen, szabadon választott üzleti gyakorlatot, amit erőforrásaival is támogat” (KOTLER – LEE 2007. 11.). A CSR elterjedése összefügg a fenntarthatósági szemlélet erősödésével. A fenntarthatóság iránti társadalmi elvárás a vízkormányzásra is hatással van (PAHL-WOSTL 2019; BILALOVA 2024). Az ilyen elvárások átalakítják a vállalatok működési kereteit, arra ösztönözve ezeket a szereplőket, hogy felelősséget vállaljanak nem pusztán gazdasági, hanem környezeti és társadalmi hatásaikért is, amely folyamatnak az egyik megtestesülése a CSR.

A vállalati társadalmi felelősségvállalással szemben azonban számos bírálatot fogalmaztak meg az utóbbi időben. Ilyen kritika például a vízszolgáltatókkal szemben, hogy CSR-jelentéseik nem tartalmaznak elég információt, és inkább kommunikációs kelléknek tekinthetők, mintsem a teljesítménymérés és elszámoltathatóság alapjául szolgáló eszköznek (GREER et al. 2021). Nemcsak a vízkezeléssel foglalkozó TNC-kel szemben merül fel időről időre, hogy a CSR-rel csupán legitimálni próbálják tevékenységeiket és javítani a megítélésüket. Egyes vállalatok a CSR-t gyakran önszabályozási mechanizmusként alkalmazzák, hogy elkerüljék a szigorúbb külső szabályozást, anélkül, hogy ténylegesen változtatnának működésük környezeti és társadalmi hatásain (VON SCHWEDLER 2011; FIGUEROA et al. 2022; ELDER – GERLAK 2024). Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a vállalatok profitorientált szervezetek, ezért, ha a CSR növeli is a társadalmi jólétet, a vállalat tevékenységének összességében nyereségesnek kell lennie ahhoz, hogy mindez fenntartható legyen. Következésképpen vállalati szempontból a környezeti és társadalmi céloknak valószínűleg részét kell képezniük az általános profitmaximalizálási stratégiának, amelyet a részvényesek is támogatnak (DEBAERE – KAPRAL 2021). Összességében a CSR kedvező elmozdulást eredményezhet a természeti erőforrások, például a víz, kezelése tekintetében, de önmagában aligha jelent megoldást a vízproblémákra.

A CSR számos földrajzi vonatkozással is bír. Az egyik ilyen a földrajzi tér egyenlőtlen fejlődéséből (SMITH 2008), a térszerkezetből eredő különbségek, például centrum–periféria viszonyok befolyásoló hatása. A CSR-aktivitásban megmutatkozó területi különbségeket tártak fel különböző kutatások a városi és vidéki térségek viszonylatában (HUSTED et al. 2016) és az egyes földrészek, nagyrégiók között is (LIAO et al. 2017). Ugyancsak hatással van a CSR-tevékenységre a lokális kontextus, a földrajzi hely sajátosságai. Egy az Amerikai Egyesült Államokban végzett nagymintás, hosszabb időtávon (1991–2009) folytatott vizsgálat szerint például egy adott cég CSR-profilja nagyban függ annak a földrajzi helynek a társadalmi-gazdasági jellemzőitől, ahol a vállalat székhelye (HQ) található (DING et al. 2019). Végül, a lépték kérdésköre ugyancsak nehezen megkerülhető, ha a vízkormányzás földrajzi vetületeiről van szó. Tanulmányos például, hogy a vízprivatizációval szembeni ellenállás általában lokálisan szerveződik, viszont a privatizáció, finanszírozás és állami újraelosztás országos szinten (KARUNANANTHAN 2019). A helyi ellenállás ráadásul sokszor ellentmondásos, hiszen a köz- és magánszféra kooperációjával működtetett vízkezelésben az elégedetlenség sokszor a közszféra szereplőin csapódik le, nem pedig a privatizációban még inkább érdekelt magánvállalatokon (CHENG 2015). A fenti példák is jelzik, hogy a vállalati CSR sikerességéhez kulcsfontosságú a stratégiák földrajzi jellemzőkhöz történő igazítása, ugyanakkor a térbeli szempontok a CSR-tevékenységek tudományos vizsgálatában is lényegesek.

Kutatásunk elemzési keretét a tér–hely–lépték fogalmi hármassága adja. E fogalmakat használva az elemzés során képet kaphatunk a vizsgált vállalatok CSR-tevékenységének földrajzi vonatkozásairól. A tér fogalmát a földrajz, illetve az egyéb, térrel foglalkozó tudományok kontextusában folyamatosan vizsgálják, a kialakult perspektívák fejlesztése érdekében (a tér fogalmának meghatározásairól bővebben lásd: FARAGÓ 2012; ERDŐSI 2014). Elemzéskor gyakran a különböző térelemekre rétegeként tekintenek. E rétegek külön-külön is értelmezhetők, viszont az összetett értelmezéshez célszerű mindet együtt szemlélni. E szemléletet a tér rétegmodelljének nevezzük, amelyből saját empirikus kutatásunkban egy négy részből állót alkalmazunk, mely elemei: fizikai tér, biológiai tér, infrastrukturális tér, humán interakciós tér (1. ábra).

1. ábra: A tér rétegmodellje
Figure 1. The layer model of space

Forrás: PIRISI – TRÓCSÁNYI (2015)

Source: PIRISI – TRÓCSÁNYI (2015)

A hely fogalma többféleképpen értelmezhető. Az 1990-es évek a földrajzi hely jelentőségének újjáéledését jelentette a gazdaságtudományban és a gazdaságföldrajzban, a globalizáció és a lokalizáció előterbe kerülésével. A vállalati versenyképesség értékelése nemcsak a hagyományos termelési tényezőket veszi figyelembe, mint a föld, a munkaerő és a tőke, hanem a puha tényezőket is (pl. helyi identitás), ami bonyolultabbá teszi a globális vállalatok helyhez való viszonyának vizsgálatát. A 21. században az urbanizáció, valamint az információs és kommunikációs technológiák (IKT) és a digitalizáció széles körben történő elterjedése tovább alakította ezt a folyamatot. Az IKT és a digitalizáció átalakította a társadalmi és gazdasági szerkezetet, kérdéseket vet fel a fizikai és a virtuális szempontok egyensúlyával, valamint a földrajzi közelség szerepével kapcsolatban a telekommunikáció révén egyre inkább összekapcsolt világban (CZIRFUSZ 2013; MAMMADOVA – EGEDY 2023). A jelen kutatás kontextusában a hely egyaránt utal a földfelszín egy adott pontjára, egy lehatárolt térrészre (pl. település, régió), illetve az emberek mindennapi tevékenységeinek színterére (lásd még: CASTREE 2003).

A lépték fogalma mára a földrajzhoz köthető kutatások egyik alappillérvé vált, bár jelenlegi szemlélete csak 1980-as években kezdődött. Korábban a lépték az adatgyűjtés területi keretét

jelentette, és az egyes területi szintek hierarchikus egymásra épülését feltételezte. E tekintetben viszont a lépték nem több, mint a társadalmi jelenségekről gyűjtött adatok aggregációs szintje (BERKI 2017). A társadalmi konstrukcionista felfogás szerint viszont a léptékek nem a társadalmi tevékenységek rögzített keretei, amelyek kapcsolódnak a „magasabb” vagy „alacsonyabb” hierarchikus szintekhez, hanem e tevékenységek és folyamatok eredményei, ugyanakkor befolyásolják is ezeket a folyamatokat, méghozzá térbelileg egyenlőtlen módon (SWYNGEDOUW 1997; MARSTON 2000). E meghatározás azt jelenti, hogy a lépték egy társadalmi képződmény, amelynek konstrukciójában alapvető a politikai-hatalmi tényezők szerepe. Kutatásunkban egyaránt figyelembe vesszük a lépték hierarchikus (területi-vizsgálati szintek) és társadalmi konstrukcionista értelmezését.

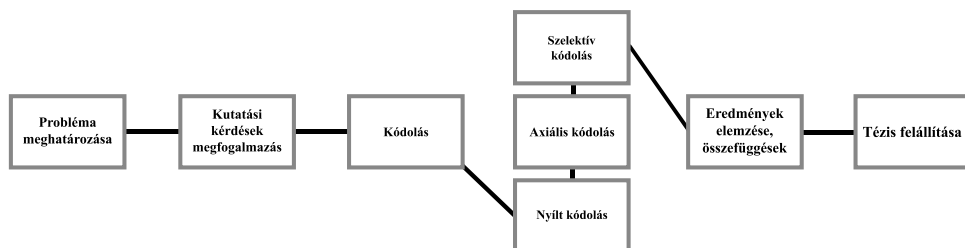
ALKALMAZOTT KUTATÁSI MÓDSZEREK

A kutatás elsődleges célja, hogy feltárja az általunk választott, víztechnológiával foglalkozó TNC-k CSR-tevékenységét a vízvédelem területén. A fenti témát esettanulmány formájában mutatjuk be, amelyhez a Grundfos és a Xylem víztechnológiai vállalatokat választottuk. Az esettanulmányt egy általános bemutatással kezdjük a fenti cégekről, mely során különböző szempontokat figyelembe véve ismertetjük a vállalatok között lévő hasonlóságokat, illetve különbségeket. Az általános bemutatás után a választott vállalatok CSR-dokumentumai kerülnek elemzésre földrajzi szempontból.

A munka során több módszert alkalmaztunk, több perspektívából vizsgáltuk a cégek CSR-kiadványait, törekedve arra, hogy a kapott eredményeket elfogulatlanul mutassuk be mindkét cég esetében. Legfőbb módszerünk a megalapozott elmélet módszere (grounded theory) volt. A módszert korábban elsősorban szociológiai kutatásokhoz használták, de hamar elterjedt más tudományágakban is, mivel lehetőséget ad a magatartással és a társadalmi interakciókkal kapcsolatos vizsgálatokra. Fontos megjegyezni, hogy a megalapozott elméletnek nem célja előzetes állításokat megfogalmazni a téma teljes ismerete nélkül, és ehhez az alapelvhez idomulva nekünk sem célunk előzetesen általános kijelentéseket tenni. A megalapozott elmélet ugyanis egyfajta középút a világ elméletvezérelt felfogása és a szélsőségesen empirikus megismerés között (MITEV 2012). A módszer megalkotóinak véleménye, hogy a tisztánlátás érdekében előnyös szakirodalmi ismeretek nélkül megkezdeni a kutatást, ezzel csökkentve a lehetséges befolyásolást és annak esélyét, hogy a kutató a szerzett ismeretanyag miatt ne tudjon a témával kapcsolatban új kategóriákat, észrevételeket, esetlegesen tényeket megfogalmazni.

A szakirodalom tanulmányozása előtt a kiválasztott vállalati forrásanyagok elolvasását tekintettük első lépésnek. Ennek során nem törekedtünk a kapott adatok teljes feldolgozására, inkább csak egy kezdetleges általános tanulmányozás volt a cél, amelynek köszönhetően elsődleges gondolatokat, ötleteket és az elemzéshez további kérdéseket kaptunk. A kutatási kérdés felállítása után a szövegek elemzése következett különböző kódok segítségével. Ezt követte az eredmények elemzése és az összefüggések vizsgálata, majd a munkafolyamat végén a tézis felállítása (2. ábra). A módszer kockázataként fontos kiemelni, hogy előzetesen nem könnyű feladat felmérni az elemzett minták terjedelmét és a vizsgált jelenség mélységeit. A fenti okok miatt az elméleti telítődés a témával kapcsolatban sok esetben csak később, további kutatás után alakul ki. A megalapozott elmélet, mint módszer, számos egyéb kutatási és elemzési módszer alkalmazását teszi lehetővé.

2. ábra: Megalapozott elméleti munkafolyamatot bemutató ábra
Figure 2. Workflow diagram of the grounded theory

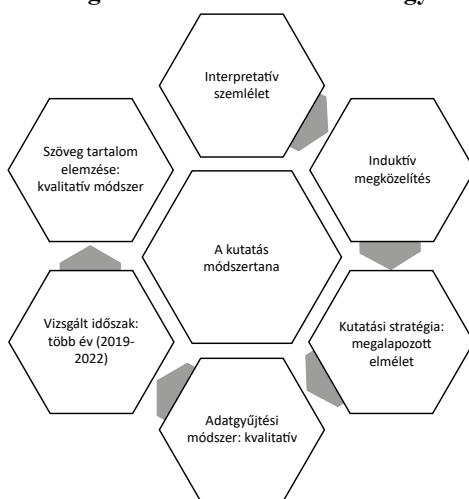

Forrás: egyéni szerkesztés
Source: edited by the first author

A kutatás folyamata a témaközpontú tartomelemzésre épült, amelyhez a korábban említett két vállalat elérhető CSR-, illetve fenntarthatósági jelentéseit és egyéb releváns dokumentumokat használtuk egy előre megválasztott időintervallumból (2019-2022). A kutatásban tehát nagy jelentőséggel bír a kvalitatív jellegű kutatás a másodlagos források vonatkozásában. Az alkalmazott módszerek összefoglalva a következők: grounded theory, szekunder adatok elemzése és felhasználása.

A vizsgált évek száma és a cégek globális jelenléte miatt nagy terjedelmű anyag állt rendelkezésre a kutatáshoz. A vizsgált források szűkítése érdekében a CSR-jelentések mellett csak igazolt forrásból (a választott vállalatok által üzemeltetett weboldalak, illetve közösségimédia-felületek) érkező tartalmakat használtunk (3. ábra).

3. ábra: A kutatás módszertana
Figure 3. Research methodology

Forrás: egyéni szerkesztés
Source: edited by the first author

A kutatás kezdeti lépése a vállalatok általános megismerése volt. Mélyrehatóbban megismertük a vállalatok történetét, gazdasági jellemzőit és jelenlegi helyzetét. Az általános áttekintés után tanulmányoztuk és elemeztük a CSR-tevékenységi jelentéseket, fenntarthatósági jelentéseket és egyéb releváns dokumentumokat a választott időszakból. Az adatok elemzése során különböző trendeket, eredményeket és változásokat azonosítottunk a vízalapú CSR-programokban.

Az adatelemzés magában foglalta az egyes vállalati forrásokból származó szövegek kódolását is, amely folyamat során a kódok segítségével különböző kategóriákba soroltuk a vízzel kapcsolatos említéseket a dokumentumokban, ezzel segítve a későbbi összehasonlítást. A nyílt-, az axiális- és a szelektív kódok meghatározása során figyelembe vettük a főbb CSR-tevékenységeket implikáló eseményeket és tényezőket, és ezek segítségével határoztuk meg az alkalmazott kódokat. Az információk hitelességének biztosítása érdekében a kiválasztott jelentések többnyire közvetlenül az érintett cégektől származnak, de van néhány kiegészítő dokumentum is releváns forrásokból (1. és 3. melléklet).

A nyílt kódolási folyamatban kiemelt események kerülnek be törzs eseményekként, amelyek lebontásra kerülnek alkategóriákra és fő kategóriákra (1. táblázat). Ezáltal a vizsgált CSR-tevékenységek mivolta behatárolható kategorizálásra kerül további felhasználás céljából. Ebben a felhasználásban az axiális kódolás a nyílt kódolt kategóriák és CSR-tevékenységek közötti előfeltétel-kapcsolat felfedezését és megállapítását szolgálja. Az axiális kódolás során előre kell meghatároznunk a vizsgálni kívánt kategóriákat, mivel ezek fogják lehetővé tenni a nyílt kódolt kategóriák közötti egyértelmű kapcsolatok kialakítását és ezek interakcióját. A szelektív kódolás lényege, hogy az axiális kódolás alapján a főkategóriákból szisztematikusan megállapítják az alapkategória és jelen esetben a CSR-aktivitás közötti kapcsolatot, amit az esettanulmányok elvégzésével a CSR-tevékenységek felfedezése után leszünk képesek elvégezni.

1. táblázat: A megalapozott elmélet nyílt- és axiális kódjai a dolgozat témájában

Table 1. Open and axial codes used in the analysis

Alkategória	Kategória	Axiális Kód
Ivóvíz	Vízhez való hozzáférés	Vízügyi kihívások kezelése
Higiénia		
Mezőgazdaság		
Cunami, Hurrikán, Áradás, Aszály	Természeti katasztrófák	
Vízforrások veszélyeztetettsége		
Katasztrófaérzékeny területek		
Szenyezett vízforrások	Vízszennyezés	
Szennyvíz tisztítás		

Vízfelhasználás csökkentése	Működésből eredő vízfelhasználás csökkentése	Hatékony vízgazdálkodás előmozdítása
Víz újrafelhasználás		
Ipari vízrendszerek	Hatékony vízfelhasználási rendszerek gyártása	
Lakossági vízrendszerek		
Vízügyi edukáció	Víz megőrzése	Fenntartható jövő támogatása
Innovatív víztechnológiai megoldások fejlesztése		
Károsanyag kibocsátás csökkentése		

Forrás: egyéni szerkesztés
Source: edited by the first author

A kódolás során azonosított fogalmakat a 2. táblázatban látható földrajzi kategóriákba csoportosítottuk, a tér–hely–lépték fogalmi hármasnak megfelelően.

2. táblázat: A megalapozott elmélet nyílt- és axiális kódjainak besorolása
Table 2. Classification of open and axial codes of grounded theory

Tér	Hely	Lépték
Rászoruló területek érintettek	Lokális tevékenység	Saját projektek-törvényi megfelelés
Vállalat egységei érintettek	Regionális tevékenység	Együttműködések globális, regionális, lokális szereplőkkel
Globális piac érintett	Globális tevékenység	

Forrás: egyéni szerkesztés
Source: edited by the first author

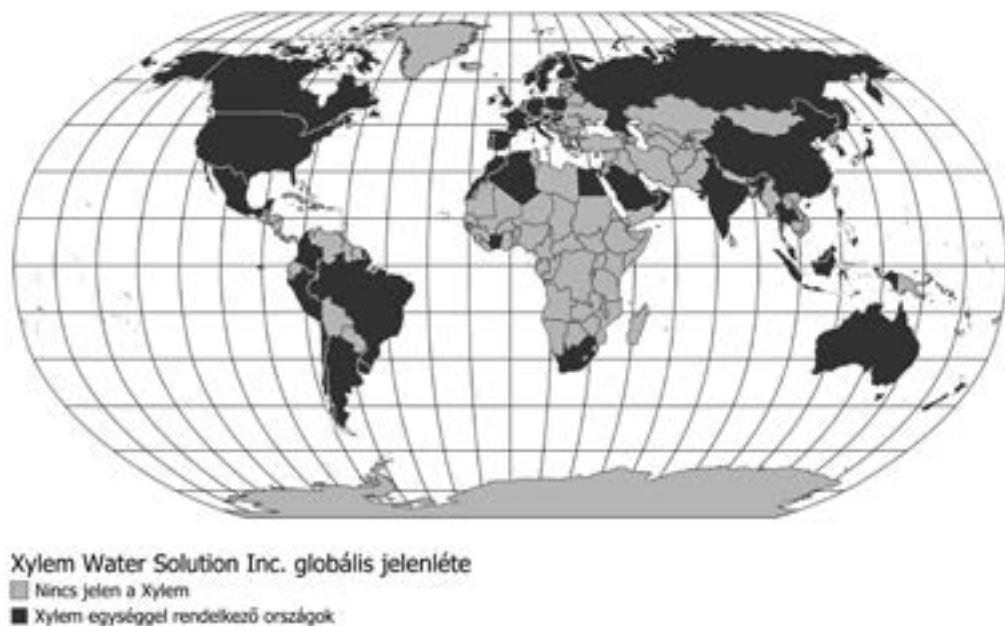
Az elemzés arra összpontosít, hogy induktív módon megértsük ezeknek a megállapításoknak a kiválasztott vállalatokra és a szélesebb körű CSR-gyakorlatokra gyakorolt hatását. Végezetül pedig az adatelemzést követően az értékelésre került sor, amelyben a vállalatok tevékenységét értelmeztük földrajzi szempontból a tér-hely-lépték fogalmi hármass keretében.

A XYLEM ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA

A Xylem Water Solutions Inc. egy globálisan vezető szerepet betöltő vállalat a víztechnológiák terén, az amerikai egyesült államokbeli Xylem Inc. egyik fő divíziója. A vállalat története több

mint egy évszázadra nyúlik vissza, különböző háttérű és eredetű vállalkozásokon keresztül. Székhelye az Amerikai Egyesült Államokban, Washington D.C.-ben található. A több mint 150 országra kiterjedő tevékenységével a Xylem meghatározó jelenléttel rendelkezik több országban is (4. ábra). Ezáltal képes gyorsan reagálni a globális és a regionális vízszükségletekre egyaránt. A globális hatókört gyártólétesítmények hálózata, kutatóközpontok és változatos összetételű, mára 22.000 főt számláló munkaerő támogatja.

4. ábra: A Xylem globális jelenléte
Figure 4. The global presence of Xylem

Forrás: egyéni szerkesztés [1.] alapján
Source: edited by the first author based on [1.]

A vállalat működésében jelentős szereppel bír a kutatás és fejlesztés. A fejlett szennyvíz-kezelési megoldásoktól az intelligens vízgazdálkodási rendszerekig a Xylem arra törekszik, hogy csökkentse az energiafogyasztást és minimalizálja a termékeik használatához társuló környezeti hatásokat. Hivatalos közleményeik alapján küldetésüknek tekintik a felelős vízgazdálkodási megoldások támogatását és a víz „megértését” nem csak erőforrásként. Általános törekvésük, hogy olyan megoldásokat fejlesszenek ki, amelyek elősegítik a tiszta és biztonságos vízhez való hozzáférést a közösségek számára világszerte.

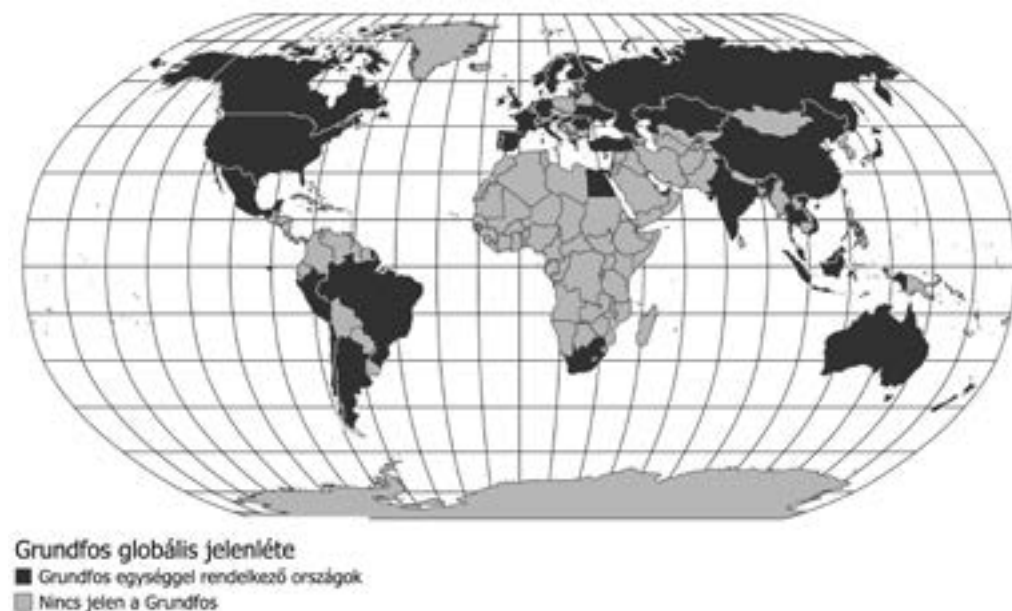
A Xylem rendelkezik hosszútávú fenntarthatósági célokkal, s ezeket fokozatosan valósítja meg. Legutóbb 2019-ben határozták meg a vállalat újabb megvalósítandó fenntarthatósági céljait, 2025-ös határidővel. A Xylem CSR-tevékenységének átfogó megnevezése: „Watermark” (Vízjel). E CSR-tevékenység négy fő kategóriára irányul: (1) vízügyi oktatás

és figyelemfelhívás; (2) víz, tisztaság és tisztálkodási szerekhez való hozzáférés; (3) katasztrófavédelem; (4) vízgazdálkodás. A program részeként a vállalat munkavállalói több ezer önkéntes órát fordítanak katasztrófaelhárításra és közösségi projektekre. A Xylem szorosan együttműködik az Egyesült Nemzetekkel a Fenntartható Fejlődési Célok eléréséhez, különös tekintettel a 6. célra, amely a tiszta vízhez való hozzáférést hangsúlyozza.

A GRUNDFOS ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA

A Grundfos a vízzel kapcsolatos megoldások terén – hasonlóan a Xylemhez – a világ egyik vezető vállalata. A céget 1945-ben alapították egy Bjerringbro nevű dániai kisvárosban. Globális hatóköre több mint 56 országra terjed ki, gyártó létesítmények, kutatóközpontok és szolgáltatási központok hálózatával (5. ábra). A vállalat világszerte mintegy 19.000 munkavállalót foglalkoztat.

5. ábra: A Grundfos jelenléte az egyes országokban
Figure 5. Grundfos presence in the different countries

Forrás: egyéni szerkesztés a [2.] weboldalon elérhető adatok alapján
Source: edited by the first author based on [2.]

A vállalat jelentős összegeket fektet be a kutatásba és fejlesztésbe, így a nagy hatásfokú szivattyúktól és az intelligens vízgazdálkodási rendszerektől a fenntartható vízkezelési technológiákig következetesen támogatja a víztechnológia lehetőségeinek határait. A Grundfos piaci részesedése a szivattyútechnológiai szektorban jelentős, és a vállalat termékei világszerte számos iparágban megtalálhatók, beleértve az építőipart, a vízellátást, a szennyvízkezelést és az ipari alkalmazásokat.

A Grundfos a Xylemhez hasonlóan 2019-ben új fenntarthatósági célokat tűzött ki 2025-re, melyek három CSR-szegmensben merülnek ki. E három szegmens a következő: (1) környezeti kategória – a természeti erőforrások felelős használata és védelme; (2) közösségi kategória – befektetések a közösségfejlesztési programokba; (3) pénzügyi irányításhoz tartozó tevékenységek – megfontolt gazdasági növekedési terv környezetszennyezés nélkül.

A Grundfos tevékenysége összhangban van az Egyesült Nemzetek Fenntartható Fejlődési Céljaival, különösen a 6. cél (tisztta víz és higiénia) és a 13. cél (éghajlatváltozás elleni fellépés) terén. A vállalat CSR-stratégiája a közösségi fejlesztésekre és a környezeti fenntarthatóságra összpontosít, támogatva számos helyi és nemzetközi kezdeményezést a tiszta vízhez való hozzáférés javítása érdekében. A Grundfos elismeri, hogy a kormányok, a magánszektor, a civil társadalom és más érdekelt felek együttműködése nélkülözhetetlen e globális célok eléréséhez, mivel ezeket egyetlen szektor sem tudja egyedül elérni.

A XYLEM ÉS A GRUNDFOS CSR-TEVÉKENYSÉGÉNEK FÖLDRAJZI ASPEKTUSAI

Ebben az alfejezetben az esettanulmány vizsgálatához kiválasztott két TNC CSR-tevékenységének elemzését mutatjuk be a tér, a hely és a lépték földrajzi kategóriákon alapuló értelmezési keret használatával.

Tér

A tér megjelenésének vizsgálatához a szakirodalmi áttekintésben ismertetett modellt használtuk vizsgálati keretként, amely négy rétegből áll: fizikai, biológiai, infrastrukturális, humán-interakciós. Az első, fizikai rétegben a Xylem kapcsán a vízrendszerek fizikai jellemzőinek (elérhetőség, eloszlás és mozgás) kezelése azonosítható. Termékeik és technológiáik segítik a vízkészletek hatékony kezelését, különösen hasznosak azokon a területeken, amelyeknél olyan fizikai kihívásokkal találkozhatunk, mint az aszályok vagy az árvizek. A Grundfos esetében a cég által gyártott és fejlesztett szivattyúk az emberi behatású vízrendszerek fizikai rétegének fontos elemei, melyek segítik a víz mozgását a forrástól a rendeltetési helyig. Energiahatékony termékeiknek köszönhetően csökken a fizikai erőforrás iránti igény a vízkezelésben.

A második réteget a bioszféra, az élőlények, élő rendszerek alkotják. Biológiai szempontból a Xylem technológiai szerepet játszanak a vízminőség javításában, ami közvetlen hatással van az ökoszisztémákra és az emberi egészségre. Megoldásaik segítenek a víz tisztításában, a szennyeződések eltávolításában és a vízi élőlények védelmében. Emellett a kategória vizsgálatakor fontos kiemelni, hogy a Xylem sok erőforrást fordít katasztrófavédelemre. A Xylem humanitárius katasztrófaelhárítási erőfeszítéseinek köszönhetően 2021-ben 17 országban összesen 30 katasztrófa sújtotta területen tudtak segítséget nyújtani. Ahogy az egyik fenntarthatósági jelentésükben írják, „*a létesítményeinkben alkalmazott felelős vízhasználati gyakorlat mellett elkötelezettségünk a vízgyűjtő területek gondozásában, a vízhiányos területeken végzett tevékenységeinkben is tükröződik. A létesítményeink vegyszerek használata nélkül kezelik a nem ivóvíz minőségű vizet, függetlenül ellenőrzött ivóvíz-szabványok szerint*” (XYLEM SUSTAINABILITY REPORT 2020. 64.).

A Grundfos közvetve és közvetlenül is hatással van a biológiai rétegre azáltal, hogy elősegíti a hatékony vízfolyamatokat- és vízellátást, ezzel támogatva az ökoszisztémák fenntartását és az élőhelyek védelmét. A cég alapítása óta a Grundfos számos országban és közösségben indított jótékonyági programjai nagyban hozzájárultak az ökoszisztémák egészségéhez energiahatékony szivattyúkkal és vízvezető-rendszerekkel, amelyek csökkentik a vízi infrastruktúra környezeti lábnyomát és elősegítik a víz tisztaságának megőrzését az érintett területeken.

A harmadik réteget a humán infrastruktúra alkotja. A Xylem részt vesz a vízzel kapcsolatos emberi infrastruktúra kiépítésében és karbantartásában. Berendezéseket, technológiát és szolgáltatásokat biztosítanak víztisztító telepekhez, vízelosztó hálózatokhoz és szennyvízrendszerekhez világszerte. Továbbá mivel gyártással és kereskedelemmel is foglalkoznak, így ezekhez szükséges épületeket is fenntartanak. A Xylem erős jelenléttel rendelkezik mind a globális centrum, mind a globális perifériás régiókban. A központi régiókban (például Észak-Amerikában és Európában) fejlett víztechnológiai megoldásokat kínálnak, kihasználva a fejlett infrastruktúrát és a nagyobb gazdasági fejlettséget. Emellett a Xylem aktív a periférikus régiókban is, ahol gyakran az alapvető víz- és szennyvíz-megoldások biztosítására összpontosítanak. Ezeken a területeken olyan kihívásokkal foglalkoznak, mint a vízhiány és a nem megfelelő infrastruktúra, hozzájárulva az életminőség javításához.

A Grundfos elsősorban a vízszivattyúk gyártásával foglalkozik, amelyek a vízellátás, fűtés és hűtés terén az emberi infrastruktúra döntő részét képezik. Energiahatékony szivattyúik számos régióban hozzájárulnak a fenntartható és rugalmas infrastruktúrához, valamint a vállalat gyártó és kereskedő tevékenységet is folytat, így ezeknek a tevékenységeknek megfelelő infrastruktúrát is fenntart, fejleszt. Az európai gyökerekkel rendelkező Grundfos számottevő jelenléttel rendelkezik a központi régiókban, különösen Európában. Emellett a Grundfos aktív a periférikus régiókban is, erőssége az energiahatékony megoldások biztosításában rejlik. Segítik a periférikus régiókat a vízi infrastruktúra hatékonyságának javításában, különösen, ha a fenntartható erőforrás-gazdálkodásról van szó.

„Vízellátás a vidéki közösségek számára: A Suez Denmarkkal és a Building Resources Across Communities (BRAC) a világ egyik legnagyobb fejlesztési szervezetével, a Grundfos megalapított egy kísérleti vízkezelő rendszert a bangladesi Sharrankolában. További 10 rendszer van előkészítés alatt. A következő négy évben 200 000 ember jut tiszta vízhez a projektnek köszönhetően.” (GRUNDFOS SUSTAINABILITY REPORT 2022. 33.)

A területi-térbeli egyenlőtlenségek a gazdasági fejlettség, az infrastruktúra és az erőforrások rendelkezésre állása közötti különbségekre utalnak a különböző régiók között. Mind a Xylem, mind a Grundfos különféle módokon járul hozzá ezen egyenlőtlenségek kezeléséhez.

A Xylem a területi és térbeli egyenlőtlenségeket az által kezeli, hogy testreszabott megoldásokat kínál a vízzel kapcsolatos kihívásokkal küzdő régióknak. Dolgoznak a vízinfrastruktúra, a vízminőség és a tiszta vízhez való hozzáférés hiányosságainak áthidalásán. Emellett a Xylem aktívan részt vesz technológiaátadási programokban, lehetővé téve a periférikus régiók számára, hogy részesüljenek a fejlett vízkezelési és -gazdálkodási technológiák előnyeiből.

A Grundfos aktívan segít csökkenteni a területi és térbeli egyenlőtlenségeket az energiahatékony vízszivattyúzási megoldások népszerűsítésével. Ezáltal az energiafogyasztást és a működési költségeket csökkentik, ami mind a központi, mind a periférikus régiók számára előnyös. Emellett a Grundfos fontos szerepet vállal a fenntarthatósági erőfeszítésekben az erőforrás-egyenlőtlenségekkel küzdő régiókban. Hangsúlyozzák az erőforrások hatékony felhasználását és a környezeti hatások csökkentését, elősegítve ezzel a fenntartható gyakorlatok elterjesztését.

A negyedik réteget az emberi interakciók alkotják. Ebben a tekintetben a Xylem globális jelenléte a vízgazdálkodás és a technológia terén világszerte tapasztalható magas szintű emberi interakciót tükröz. Különféle érdekelt felekkel – köztük kormányokkal, önkormányzatokkal, ipari ügyfelekkel és nem kormányzati szervezetekkel – működnek együtt a vízzel kapcsolatos kihívások, például a szennyezés, a vízhiány és a szennyvízkezelés megoldása érdekében. Az interakciók tekintetében egyik kiemelt tevékenységük az oktatás és tájékoztatás: „15 millió ember számára biztosítsunk vízügyi oktatást az életminőség javítása és a tudatosság növelése érdekében” (Xylem 2025-ös közösségi céljai, XYLEM SUSTAINABILITY REPORT 2020. 35.).

Noha a Grundfos globális hálózattal rendelkezik, Európában különösen erős jelenléte van. Emberi interakcióik középpontjában az Európai Unió intézményekkel, kormányokkal és iparágakkal kötött partnerségek állnak az energiahatékony szivattyúzási megoldások előmozdítása érdekében, ugyanakkor számos érdekeltsége van a fejlődő országokban is. A Grundfos nagy szerepet játszik a víz- és energiahatékonysággal kapcsolatos európai politikák kialakításában.

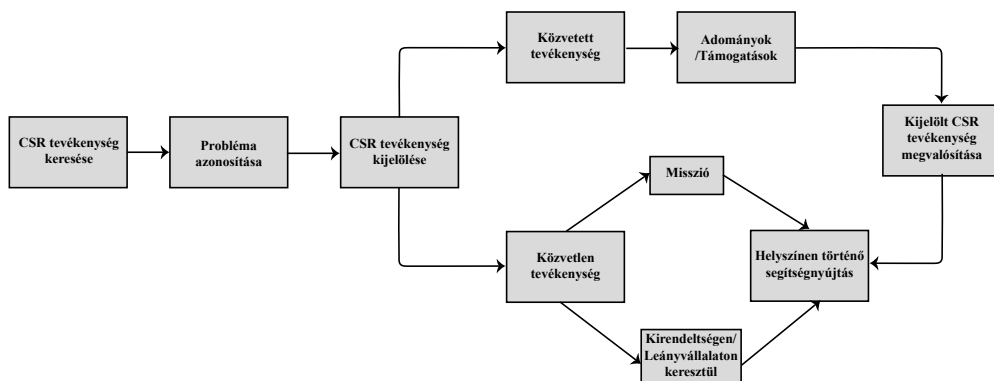
Összefoglalva, mind a Xylem, mind a Grundfos befolyással rendelkezik a vízzel kapcsolatos kérdésekben, a földrajzi tér formálásában, de területi mintázataikban némileg különböznek egymástól. A Xylem szélesebb körű globális hálózattal bír, így közvetlenebb interakciója van a biológiai és fizikai térrel, ezzel szemben az erős európai jelenléttel rendelkező Grundfos különösen hozzájárul az emberi interakcióhoz és az infrastruktúrára vonatkozó nemzetközi szabályozáshoz, hangsúlyozva az energiahatékonyságot, mint a víztechnológia alapértékét, ami így érinti a globális trendeket. Mindkét vállalat esetében megjelennek a víztechnológia gazdaságföldrajzi szempontjai a fenti dimenziókban.

Hely

Az általunk elemzett dokumentumokban a földrajzi hely fogalma többféleképpen jelenik meg. A vállalat földrajzi helyhez történő kötődését a vállalat döntései határozzák meg. Annak érdekében, hogy a CSR-dokumentumaikban fellelhető, helyre vonatkozó információkat áttekintsük, kidolgoztunk egy modellt, amely bemutatja a CSR-tevékenységek folyamatát (6. ábra). A Xylem és Grundfos dokumentumainak elemzése alapján a lokalizált CSR-tevékenységek logikai menetrendje, a lokalizált vízügyi CSR a vállalatok által a CSR-lehetőségek keresésével kezdődik. A probléma felismerését követően a vállalat egy lokalizált CSR-aktivitást jelöl ki, amelyet közvetlen vagy közvetett segítségnyújtással teljesít ki.

6. ábra: Lokalizált CSR-tevékenységek folyamatának meghatározása a vizsgált vállalatok tevékenységei alapján

Figure 6. Identification of a process of localised CSR activities based on the activities of the companies surveyed

Forrás: egyéni szerkesztés
Source: edited by the first author

A közvetett segítségnyújtás általánosan egyszerű adományozás, támogatás, befektetés vagy partnerség, ám közvetlen segítségnyújtás történhet helyi kirendeltségen, leányvállalaton keresztül vagy misszióon keresztül ténylegesen közvetlen aktivitással. Ehhez a vállalatoknak alkalmazkodniuk kell a helyi szabályozáshoz, kulturális igényekhez, ugyanis fontos kiemelni, hogy a vállalatok általában más kultúrák igényeit elégítik ki az ökoszisztéma-szükségletek mellett, amit egyrészt közvetlen aktivitással, másrészt a helyi közösségek vízügyi tudásának fejlesztésével érnek el.

A folyamat keretében a vállalat és a helyi közösség között ciklikus interakció megy végbe mely során a különböző fázisok tájékoztatják egymást a következő lépésekről. A megközelítésnek az iteratív jellege lehetővé teszi a folyamat fejlesztését és a gyors alkalmazkodást a fejlődő igények és a közösség visszajelzései alapján. Az összehangolt folyamat eredményeként a vízzel kapcsolatos problémák észrevehető csökkenése tapasztalható a közösségen belül. Mind a vállalat, mind a helyi lakosság proaktív intézkedései a jövőben várhatóan csökkentik a víz biztonsággal és a felelős vízhasználattal kapcsolatos problémákat. Ezt a javuló vízminőségen, a pazarlás csökkenésén és a közösség tagjainak fokozott felelősségén keresztül kívánják elérni.

Mindkét vállalatnál megfigyelhető, hogy elsődleges közvetlen tevékenységeik többsége leányvállalatokon és missziókon keresztül elavult helyi infrastrukturális rendszerek kijavítása és fejlesztése, ami minden esetben jelentős életminőségi javulást jelent az adott terület lakói számára. Ilyen például a Xylem 2023 áprilisában végzett CSR-programja Soweto-ban, a Dél-afrikai Köztársaságban, illetve a Grundfos 2019-es, a helyi vízrendszer javítására vonatkozó akciója a cunami által sújtott közép-indonéziai Palu város vidéki és részben vidéki, részben pedig városi jellegű környezetében.

A fentiekhez hasonló CSR-aktivitások arra hívják fel a figyelmet, hogy az adott országokban a nemzeti és helyi hatóságok nem fordítanak elég erőforrást a megfelelő vízrendszerek kialakítására és karbantartására, ami radikálisan hozzájárul a globális vízügyi problémákhoz. Általánosan ezekben az országokban a vidéki kisvolumenű agrárgazdaságokban figyelhető meg a támogatás legnagyobb szükségessége, ugyanis míg a nagyvállalatok megengedhetik maguknak az egyéni vízrendszerek kialakítását, a kicsik általában nem.

Továbbá felmerül annak a problémája is, hogy az adott térségek nem képesek saját forrásait a fenti problémák miatt felhasználni, ezért a vízügyi oktatás is kiemelt jelentőségű. Fontosságát a vizsgált vállalatok is felismerték, s így minden esetben bárhol is folytatnak CSR-aktivitást, másodlagosan vízügyi oktatást is végeznek a lakosság, a közösségi intézmények, valamint a szociális intézmények és iskolák számára.

Fontos megvizsgálni a kapcsolatot a Xylem és a Grundfos CSR-stratégiájában érintett területek és a vállalati fiókok, telephelyek elhelyezkedése között. Figyelemre méltó, hogy mind a Xylem, mind a Grundfos stratégiailag hozzáigazítja CSR-erőfeszítéseit a vállalati fióktelepeinek földrajzi környezetéhez, de ennek okáról bővebb információt CSR-dokumentumaikban nem kaptunk.

A Xylem például elindította a Watermark nevű CSR-programját, olyan közösségi alapú projekteket támogatva, amelyek célja a tiszta víz és higiénia biztosítása a rosszul ellátott területeken. Például beszállító partnerrel együttműködve a Xylem víztornyot épített az indiai Maharashtra állam leányiskolájában, amely tiszta és biztonságos vízhez való hozzáférést biztosított a közösség számára. Ez az erőfeszítés összhangban volt a WASH Pledge¹-dzel, és megmutatta a vállalat elkötelezettségét a fenntarthatóság iránt.

A Xylem széles körű globális jelenlétével (saját bevallása szerint) stratégiailag választja ki azokat a régiókat, ahol erős jelenléte van CSR-kezdeményezései megvalósításához. Ez a megközelítés elősegíti az alkalmazottak és a helyi közösségek közötti szoros együttműködést. Ha a Xylem fióktelepekkel rendelkezik vízhiányos problémákkal küzdő régiókban, akkor előnyben részesítheti azokat a projekteket, amelyeket kifejezetten ennek a kihívásnak a kezelésére szabtak, kézzelfogható helyi hatást érve el.

Hasonlóképpen, a Grundfos a víz- és energiahatékonyság fontosságával összehangolhatja CSR-kezdeményezéseit vállalati fiókjainak helyszíneivel. Ha magas energiaköltséggel vagy vízhiánnyal jellemezhető régiókban rendelkeznek fióktelepekkel, akkor előnyben részesítik az energiahatékony szivattyúk vagy fenntartható vízmegoldások megvalósítását, amelyek közvetlenül kielégítik a helyi közösségek egyedi igényeit. 2019-ben a Grundfos jelentős előrelépést ért el a vízfogyasztás visszaszorításában, amely 10,4%-kal csökkent a 2018-as adatokhoz képest, illetve 41%-kal a 2019-es jelentésben közzétett 2008-as alapértékükhöz képest. Ez az eredmény összhangban van azzal az ambiciózus céllal, hogy 2025-ig felére szorítsák vissza a teljes vízfogyasztásukat. Erőfeszítéseik között szerepelt olyan fejlett vízkezelési technológiák bevezetése, mint a zárt hurkú vízrendszer a szerbiai gyártóüzemben. Szerbiában ugyanis arra törekedtek, hogy az összes elfogyasztott vizet a helyszínen tisztítsák és újra felhasználják, ami létfontosságú lépés a globális vízmegőrzési cél elérése felé.

A CSR-kezdeményezések és a vállalati fióktelepek közötti interakció számos pozitív eredménnyel jár. Először is lehetővé teszi ezeknek a vállalatoknak, hogy közvetlen és jelentős hatást

¹ A WASH ígéret aláírásával cégek kötelezettséget vállalnak arra, hogy az aláírást követő három éven belül minden alkalmazottjuk számára megfelelő szintű hozzáférést biztosítsanak a biztonságos vízhez, a higiéniához és a munkahelyi higiéniához az irányításuk alatt álló helyiségekben. ([3.] alapján)

gyakoroljanak azokra a közösségekre, ahol működnek. Ezen túlmenően, a CSR-re irányuló erőfeszítések összehangolása a fióktelepekkel hatékonyabb erőforrás-allokációt eredményez. A vállalatok hasznosíthatják helyi szakértelmüket, tudásukat és kapcsolataikat a hatékony CSR-projektek megvalósításához, és az alkalmazottak bevonása a helyi közösségekkel kapcsolatos CSR-kezdemenyyezésekbe növeli a dolgozók morálját és elkötelezettségét.

Továbbá, ezek a vállalatok gyakran együttműködnek a helyi érdekelt felekkel, beleértve a kormányzati szerveket és a nem-kormányzati civil szervezeteket (NGO-k), hogy kihasználják szakértelmüket és erőforrásaikat. Ez az együttműködés tovább fokozza CSR-kezdemenyyezéseik hatását.

LÉPTÉK

A Xylem és a Grundfos vízügyi kihívások és a fenntarthatósági erőfeszítések különböző földrajzi léptékeket ölelnek fel, a helyitől a globálisig.

A Xylem CSR-kezdemenyyezései többléptékű megközelítést mutatnak és széles körű intézkedéseket alkalmaznak a vízügyi kihívások kezelésében. A vállalat felismeri a vízzel kapcsolatos kérdések helyi és globális szintű kezelésének jelentőségét, és ennek megfelelően alakítja ki CSR-stratégiáját. Helyi szinten a Xylem projektjeit úgy tervezték, hogy közvetlen hatást gyakoroljanak azokra a közösségekre, ahol működnek. A Watermark programjuk például közösségi alapú projekteket támogat, amelyek tiszta vizet és megfelelő higiéniai feltételeket biztosítanak a rosszul ellátott területeken, ezzel javítva az emberek életminőségét és egészségét. Ennek egy példája az indiai Maharashtra állam leányiskolája számára épített víztorony, melyet a Xylem egy beszállító partnerével együttműködve épített, hogy tiszta és biztonságos ivóvízhez juttassa az ott élő közösséget. Tágabb értelemben a Xylem globális jelenléte lehetővé teszi számukra, hogy hatékonyan megbirkózzanak összetett, világméretű vízügyi kihívásokkal. 2019-ben a Xylem kibővítette Watermark-stratégiáját egy globális humanitárius katasztrófaelhárítási kezdeményezés elindításával, amelyben érdekelt felekkel együttműködve közösségi projektekre, megoldások bevezetésére és alkalmazottak bevonásába fektettek energiát. Ezek a kezdeményezések segítettek még szélesebb körű és mélyebb pozitív hatást gyakorolni a rosszul ellátott lakosság életére. 2022-ben a Xylem tovább folytatta globális működési tevékenységét, és további erőforrásokat összpontosított a fenntarthatósági gyakorlatokra. A vállalat 19 országban összesen 42 gyártóüzemében működtetett ilyen megoldásokat, tehát széleskörűen vezetett be fenntarthatósági intézkedéseket. A vállalati dokumentumok alapján a Xylem továbbra is elkötelezett a vízfogyasztás csökkentése mellett, különösen a vízhiánnyal küzdő területeken, és aktív kezdeményezéseket hajt végre a felelős vízgazdálkodás előmozdítása érdekében, hogy hozzájáruljon a fenntartható vízgazdálkodáshoz világszerte: *„segítünk ügyfeleinknek a vízminőség javításában a szennyezés csökkentésével, a kezeletlen szennyvíz arányának mérséklésével, valamint az újrahasznosítás és a biztonságos víz újra felhasználásának jelentős növelésével világszerte”* (XYLEM SUSTAINABILITY REPORT 2020. 43.).

A Grundfos a víz- és energiahatékonyság terén való elkötelezettségének megnyilvánulásként CSR-stratégiai kialakítása során egy összetett és rugalmas megközelítést alkalmaz. Céljuk, hogy nem csupán üzleti tevékenységükkel, hanem a társadalmi és környezeti felelősségvállalás területén is élen járjanak. Ennek érdekében helyi szinten kezdeményezéseiket az adott közösségek igényeihez igyekeznek igazítani, figyelembe véve például a vízhiány vagy

a nagy energiaköltségek kapcsán felmerülő kihívásokat, különösen azokban a régiókban, ahol ezek a problémák erőteljesen jelen vannak. Ennek a megközelítésnek köszönhetően a Grundfos biztosítani tudja, hogy CSR-erőfeszítéseinek valódi és érezhető hatásai legyenek a tevékenységei helyszínein, például a vízkészletek megóvásában, az energiafogyasztás csökkentésében, vagy akár a helyi közösségek fejlesztésében és oktatásában. Ez a helyspecifikus megközelítés lehetővé teszi számukra, hogy alkalmazkodni tudjanak az adott régiók változó szükségleteihez és környezeti kihívásaihoz. Ezzel egyidejűleg a Grundfos nem csupán helyi, hanem globális szinten is azonosítja a víz- és energiaügyi kihívásokat, és elkötelezett a fenntarthatóság és az erőforrás-hatékonyság előmozdítása mellett. Termékeik és megoldásaik kialakításában és fejlesztésében hangsúlyt fektetnek a környezetvédelemre és a fenntartható fejlődésre, hogy hozzájáruljanak az életminőség javításához és a környezetvédelemhez világszerte. Azon túl, hogy a Grundfos a helyi közösségekkel együttműködve dolgozik a környezeti és társadalmi kihívások megoldásán, globális szinten is partnerségre törekszenek más szervezetekkel és intézményekkel. Így lehetőségük van arra, hogy nemzetközi szinten is hatékonyan alakítsák CSR-tevékenységüket, és összehangolják erőfeszítéseiket más globális és lokális kezdeményezésekkel, ezzel hozzájárulva a fenntartható fejlődéshez és a globális környezetvédelemhez. „Globális és helyi szervezetekkel dolgozunk együtt, akik osztják a célunkat, hogy a vízhez való hozzáférést lehetővé tegyünk milliónyi alul ellátott embernek. A városoktól, városok a nyomornegyedek, a távoli önellátó farmokon át egészen a háborús övezetekig. Partnereink közé tartoznak a nem kormányzati szervezetek, intézmények, humanitárius szervezetek, forgalmazók és vállalkozók, állami hatóságok és bankok, mindannyian fontos szereplői a folyamatnak” (GRUNDFOS SUSTAINABILITY REPORT 2022. 34.).

A KAPOTT EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Kutatásunk célja az volt, hogy feltárjuk, miként jelenhetnek meg a földrajzi dimenziók a transznacionális vállalatok vízzel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalási (CSR) tevékenységeiben. Az eredmények alapján átfogó képet kaptunk arról, hogy a szóban forgó globális vállalatok hogyan integrálják a földrajzi szempontokat tevékenységükbe, és milyen hatással vannak ezek az intézkedések az egyes földrajzi terekre és helyekre. Az alábbiakban összefoglaljuk vizsgálatunk főbb eredményeit, és megválaszoljuk a tanulmány elején feltett kutatási kérdést.

A kutatás során megismertük a víz, mint létfontosságú természeti erőforrás központi szerepét a társadalmi, gazdasági és természeti kihívásokban. A vízhez való hozzáférés egyenlőtlenségei, különösen a kevésbé fejlett térségekben, súlyosbítják a szegénység okozta problémákat, ami kihat az egészségre és az életkörülményekre. Továbbá az éghajlatváltozás és az emberi tevékenységek is hozzájárulnak a vízkészletek sérülékenységéhez, így a kimerüléshez és szennyeződéshez, fokozva a társadalmi feszültségeket világszerte. A globális kezdeményezések, illetve a nemzetállami és regionális szabályozás kulcsfontosságú a vízzel kapcsolatos kihívások kezelésében és a fenntartható vízgazdálkodás biztosításában. Felismerve a CSR mélyreható természettudományi – különösen földrajzi – vonatkozásait, egyértelművé válik, hogy a vállalatoknak figyelembe kell venniük környezeti lábnyomukat, támogatniuk kell a természetvédelmi erőfeszítéseket, fel kell készülniük a természeti katasztrófákra, és felelősségteljes döntéseket kell hozniuk az ellátási láncban, hogy megvédjék az ökoszisztémákat és a közösségeket, ahol működnek. A földrajzi CSR kiemeli az üzleti érdekek és a környezet összekapcsolódását, hangsúlyozva a fenntarthatóságot és bolygónk tájainak megőrzését.

Elmondható, hogy a tanulmányban vizsgált két víztechnológiai vállalat jelentős hangsúlyt fektet a felelős vízgazdálkodásra, nemcsak CSR-tevékenységükkel, de a technológiai fejlesztéseiken keresztül is. A Xylem kiemelt helyen áll csőtechnológiáival és vízegészségügyi analitikus tevékenységével, míg a Grundfos az energetikai és szivattyúkkal kapcsolatos technológiájával, illetve vízelvezetési rendszereivel és a vízkezelés terén elért eredményeivel. Ami általános CSR-tevékenységüket illeti, a Xylem jelentős befektetéseket végez jótékonyági programokban, kiemelten a vízügyi oktatás és katasztrófasegély terén, míg a Grundfos nagyobb szerepet játszik a nemzetközi szabályozás alakításában, valamint vízkezelési megoldások megvalósításában, különös tekintettel a vízgazdálkodás szempontjából kritikus helyzetű Globális Dél országában.

A tanulmány elején az alábbi kutatási kérdést tettük fel. Hogyan jelennek meg a földrajzi szempontok egyes TNC-k CSR-dokumentumaiban? A kérdés megválaszolásához a Xylem és a Grundfos vállalatok 2019-2022 között megjelent CSR-dokumentumait vontuk tartalomelemzés alá, értelmezési keretként a tér-hely-lépték földrajzi fogalmi hármast alkalmazva. A tér-hely-lépték fogalmi hármast adta kutatási keret segítségével a korábbi hasonló kutatásoktól (pl. Husted et al., 2016; Liao et al., 2017; Ding et al., 2019) eltérően egyszerre kaphatunk képet arról, hogy a cégek miként veszik figyelembe működésük során a társadalmi és természeti környezetüket, illetve milyen hatást gyakorolnak azokra.

A CSR-tevékenység és a földrajzi tér kölcsönhatása megmutatkozik a vizsgált cégek esetében a fizikai, a biológiai, a humán-infrastrukturális és az emberi interakciók rétegeiben egyaránt. Az első réteget illetően megállapítható, hogy mindkét vállalat dokumentumaiban kiemelt szempont a víz mozgatása (a fizikai tér „legyőzése”). Viszont míg a Xylemnél megjelenik az emberiség számára negatív hatással bíró természetföldrajzi jelenségekkel – aszály, árvíz – szembeni védekezés, addig a Grundfos inkább az energiahatékonyságra fókuszál.

A biológiai réteg szempontjából mindkét vállalat esetében megfigyelhető, hogy CSR-stratégiájuk alapján céljuk elősegíteni a víz áramlását, a víz tisztaságának megőrzését és a bioszféra védelmét. Megállapítható, hogy a Grundfos ebben az esetben is az energiahatékony szivattyúi és vízrendszerei által igyekszik hatást gyakorolni a vízi infrastruktúra környezeti lábnyomának csökkentésére. Ezzel szemben a Xylem a természetföldrajzi jelenségek környezeti hatásainak csökkentésére, illetve a vállalati működés környezeti hatásainak enyhítésére fordít jelentős erőforrásokat.

A harmadik réteg, a humán infrastruktúra rétegének vizsgálatakor megállapítható, hogy mindkét vállalat jelentős szereppel bír a vízzel kapcsolatos infrastruktúra tekintetében. Az elemzett dokumentumok alapján mindkét vállalat aktívan foglalkozik gyártással és értékesítéssel, melyek kapcsán épületeket üzemeltetnek, infrastruktúrát tartanak fenn és fejlesztenek. A Xylem különböző berendezéseket, technológiát és szolgáltatásokat értékesít különböző infrastrukturális szegmensekhez. A Grundfos pedig a vízellátáshoz, hűtéshez és fűtéshez szükséges szivattyúkat állít elő és értékesít.

Az emberi interakciók rétege kapcsán mindkét vállalat esetében kijelenthető, hogy globális jelenlétük a vízgazdálkodás terén magas szintű emberi interakciót tükröz. Különböző érdekelt felekkel működnek együtt globális hálózataiknak köszönhetően. Mindkét vállalat esetében azonosítható, hogy az emberi interakciók a vállalat székhelyének közvetlen közelében a legjelentősebbek. Míg a Xylem főként Észak- és Dél-Amerikában rendelkezik jelentős interakciókkal, a Grundfos jelenléte Európában kiemelkedő.

A földrajzi hely szempontjából nézve általánosságban elmondható, hogy a vizsgált vállalatok CSR-tevékenységének jelentős része közvetlen segítségnyújtás. E tevékenységek földrajzi megoszlásában azonosítható, hogy a globális centrum területeken főként a természeti katasztrófákhoz kapcsolódó károk enyhítése jelenik meg a dokumentumokban, a periféria területeken viszont inkább a vízi infrastrukturális rendszerek kiépítése-fejlesztése hangsúlyos. A két vizsgált vállalat a dokumentumok alapján a különböző helyi szervezetekkel együttműködve törekszik a minél nagyobb hatékonyságra. Rászoruló közösségek számára biztosítanak közvetlen hozzáférést az ivóvízhez és alapvető higiéniahoz a helyi igényeknek megfelelően. Ezen felül technológiáik kialakítása során is törekednek a lokális igényekhez történő igazodásra. E beavatkozások vélhetően jelentős életminőségi javulást eredményeznek az adott területeken élő közösségek számára, amit e vállalatoknak érdekükben is áll hangsúlyozni, hiszen a vízgazdálkodással foglalkozó TNC-kel kapcsolatban gyakori kritika, hogy elhanyagolja a helyi, főleg a szegényebb lakosok igényeit (ROBBINS 2003; OBENG-ODOOM 2018).

A vizsgált jelentésekből kirajzolódott, hogy mind a Xylem, mind a Grundfos CSR-tevékenységének tervezésekor előnyben részesíti a vállalat fióktelepeinek földrajzi környezetéhez tartozó területeket, ezzel lehetővé téve, hogy közvetlen hatást gyakorolhassanak a közösségekre, ahol működnek. Ezzel a vállalatok kiaknázzhatják helyben lévő szakértelmüket és kapcsolataikat a hatékony CSR-projektek megvalósításához, és az alkalmazottak bevonása a helyi közösségekkel kapcsolatos CSR-kezdemenyzésekbe növeli a dolgozók morálját és elkötelezettségét. Korábbi vizsgálatok kimutatták, hogy egy vállalat székhelyének társadalmi környezete nagyban befolyásolja a CSR-t (DING et al. 2019). Eredményeink alapján viszont a vállalati telephelyeket magukban foglaló különböző földrajzi helyek eltérő hatására érdemes nagyobb hangsúlyt fektetni a jövőben.

A földrajzi léptékeket illetően a vállalatok eredményei alapján elmondható, hogy mindkét vállalat dokumentumaiban megjelenik a többléptékűség, ami összhangban van a globális vízkormányzás sokszereplős és multiskalás jellegével (lásd BREMER 2003; ROBBINS 2003; WOODHOUSE – MULLER 2017). Találkozhatunk a civil szféra bevonása mellett a nemzeti, országos szintű szervezetekkel és a globális szervezetekkel történő együttműködésekkel is. Egyaránt megjelenik a vállalatok globális jelenléte és a helyi közösségekkel való kapcsolata. A dokumentumok részletesen bemutatják a Xylem és a Grundfos által támogatott CSR-projekteket. A Xylem esetében ezek a vízminőség és -higiénia javítására irányulnak a rászoruló területeken. A jelentések részletesen tárgyalják a projektek helyszínét, a helyi közösségek igényeit és a vállalat által nyújtott támogatás konkrét hatásait. Ezen túlmenően a Xylem dokumentumai kiemelik a vállalat globális jelenlétének fontosságát és az érintett területeken működő egyéb szereplőkkel való szoros együttműködés jelentőségét a CSR-tevékenységek sikeressége szempontjából. A Grundfos CSR-dokumentumai szintén hangsúlyozzák a vállalat globális jelenlétét és a helyi közösségekkel való kapcsolatát, bár kevésbé részletesen mutatják be az egyes projektek földrajzi környezetét és hatásait. Azonban az elemzett dokumentumokban számos példát találunk a vállalat által végzett CSR-tevékenységekre, amelyek a helyi környezetvédelmi és fenntarthatósági kihívásokra reagálnak.

Összességében megállapítható, hogy a vizsgált transznacionális vállalatok vízzel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalása idomul a földrajzi szempontokhoz, például a környezeti és társadalmi jellemzőkhöz, illetve a vállalatok tevékenységének térbeli

elhelyezkedéséhez. A dokumentumokat vizsgálva láthatjuk, hogy napjainkra a TNC-k és a víz kapcsolata meghaladta a privatizáció által nyújtotta lehetőségek határait. Mindkét vállalat CSR-dokumentumai mutatják a vállalatok elkötelezettségét a vízvédelem, vízgazdálkodás és fenntarthatóság terén. Bár a szakmai anyagokban némi különbség mutatkozik a földrajzi léptékek részletes bemutatásában és megjelenítésében, de mindkét vállalat hangsúlyozza a többléptékű együttműködések fontosságát és a vállalati tevékenységek földrajzi kontextusának jelentőségét. Mindkét vállalat elismeri, hogy a vízzel, mint egy globálisan elérhető erőforrással kapcsolatos tevékenységek összekapcsolódnak különböző földrajzi terekben, helyeken és léptékekben. Központilag kialakított CSR-szabályozásaik megengedik, hogy a vállalatok globális szinten tudják kezelni a problémákat, hasznot hozva a működésükhöz közeli közösségeknek, ugyanakkor hozzájárulva a globális fenntarthatósági célok eléréséhez. Ez a megközelítés lehetővé teszi számukra, hogy átfogóan kezeljék a vízzel kapcsolatos kihívásokat, felismerve a vízzel kapcsolatos problémák különböző régiók és földrajzi szintek közötti összefüggéseit.

A transznacionális vállalatok vízzel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalásának földrajzi aspektusaihoz kapcsolódó vizsgálatok elősegíthetik a fenntartható fejlődést, illetve a társadalmi és természeti problémák csökkentését. A téma tovább vizsgálható a mélyebb megértés és a fenntarthatósági törekvések előmozdítása érdekében. A jelenlegi kutatás eredményei esettanulmányi jellegéből eredően korlátozottak. A vizsgált évek számának, vizsgálatba bevont cégek tevékenységi körének, illetve a vizsgált források számának bővítésével részletesebb eredményeket kaphatunk a nagyvállalatok vízhez köthető CSR-tevékenységeiről és törekvéseiről. A kapott eredmények által vizsgálhatjuk a fenntarthatósági gyakorlatok fejlődését és változását, illetve segítségükkel azonosíthatók a különböző stratégiák és trendek a vállalatok tevékenységében. Az eredmények által lehetőség nyílik az érintett területeken élő emberek életkörülményeinek javítására és a vízkészletek fenntarthatóbb kezelésére irányuló politikák és gyakorlatok kialakítására, fejlesztésére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BAYLISS, KATE – HALL, DAVID (2000): *Privatisation of water and energy in Africa*. London, Public Services International Research Unit.

BEL, GERMÁ (2020): Public versus private water delivery, remunicipalization and water tariffs. *Utilities Policy* vol. 62. 100982. <https://doi.org/10.1016/j.jup.2019.100982>. Utolsó hozzáférés: 2025.01.05.10.51.

BERKI Márton (2017): A földrajzi lépték változó értelmezése és a cselekvőhálózat-elmélet. *Földrajzi Közlemények* 141. évf. 3. sz. 203–215.

BILALOVA, SHAHANA – NEWIG, JENS – VILLAMAYOR-TOMAS, SERGIO (2024): Toward Sustainable Water Governance? Taking Stock of Paradigms, Practices, and Sustainability Outcomes. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Water* e1762. <https://doi.org/10.1002/wat2.1762>. Utolsó hozzáférés: 2025.01.05.10.51.

CASTREE, NOEL (2003): Place: Connections and Boundaries in an Interdependent World. In: Holloway, Sarah L. – Rice, Stephen P. – Valentine, Gill (eds.): *Key concepts in geography*. London, SAGE Publications. 165–186.

CHENG, DEBORAH (2015): Contestations at the last mile: The corporate–community delivery of water in Manila. *Geoforum* vol. 59. 240–247. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.01.003>. Utolsó hozzáférés: 2025.01.05.10.53.

COOLEY, HEATHER – AJAMI, K. NEWSHA – HA, MAI-LAN – SRINIVASAN, VEENA – MORRISON, JASON – DONNELLY, KRISTINA – CHRISTIAN-SMITH, JULIET (2014): Global Water Governance in the Twenty-First Century. In Gleick, Peter H. (ed.): *The World's Water*. Washington DC, Island Press. https://doi.org/10.5822/978-1-61091-483-3_1 Utolsó hozzáférés: 2024.12.29.16.42.

CZIRFUSZ Márton (2013) : Globális helyi gazdaságok vidéken: földrajzi lépték és fejlesztési lehetőségek. – In Rechnitzer János – Somlyódy Péter – Kovács Gábor (szerk.): *A hely szelleme – a területi fejlesztések lokális dimenziói*. Győr, Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskolája. 94–100.

DEBAERE, PETER – KAPRAL, ANDREW (2021): The potential of the private sector in combating water scarcity: The economics. *Water Security* vol. 13. 100090. <https://doi.org/10.1016/j.wasec.2021.100090>. Utolsó hozzáférés: 2025.01.05.10.55.

DING, DAVID K. – FERREIRA, CHRISTO – WONGCHOTI, UDOMSAK (2019): The geography of CSR. *International Review of Economics & Finance* vol. 59. 265–288. https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=6995&context=lksb_research. Utolsó hozzáférés: 2024.11.01.08.30.

DI VAIO, ASSUNTA – TRUJILLO, LOURDES – D'AMORE, GABRIELLA – PALLADINO, ROSA (2021): Water governance models for meeting sustainable development Goals: A structured literature review. *Utilities Policy* vol. 72. 101255. <https://doi.org/10.1016/j.jup.2021.101255>. Utolsó hozzáférés: 2025.01.05.10.57.

ELDER, ALISON D. – GERLAK, ANDREA (2024): ‘You scratch my back, I’ll scratch yours’: An examination of actor engagement in water public private partnerships. *Water Policy* vol. 26. no. 8. 817-834. <https://iwaponline.com/wp/article/26/8/817/103540>. Utolsó hozzáférés: 2024.11.01.08.33.

ERDŐSI FERENC (2014): A térértelmezés néhány problémája, szempontjainak sokfélesége. *Tér és Társadalom* 28. évf. 1. sz. 5-24.

FARAGÓ LÁSZLÓ (2012): Térértelmezések. *Tér és Társadalom* 26. évf. 1. sz. 5–26.

FIGUEROA, CINDY – LEE, KYUNGSUN – JEPSON, WENDY (2022) : Corporate social responsibility in the water industry: A critical review. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Water* vol. 9. no. 6. e1607. <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/wat2.1607>. Utolsó hozzáférés: 2024.11.01.08.35.

GUPTA, JOYEETA – PAHL-WOSTL, CLAUDIA (2013): Global water governance in the context of global and multilevel governance: its need, form, and challenges. *Ecology and Society* vol. 18. no. 4. <https://dlc.dlib.indiana.edu/dlcrest/api/core/bitstreams/d3df0ad8-8117-4054-b2c5-715a195edce4/content>. Utolsó hozzáférés: 2024.11.16.10.36.

GREEN, PAMELA – VÖRÖSMARTY, CHARLES J. – KOEHLER, DINAH A. – BROWN, CASEY – REX, WILLIAM – OSUNA RODRIGEZ, VANESA – TESSLER, ZACHARY (2024): Mapping a sustainable water future: Private sector opportunities for global water security and resilience. *Global Environmental Change* vol. 88. 102906. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2024.102906>. Utolsó hozzáférés: 2025.01.05.11.07.

GREER, ROBERT – LEE, KYUNGSUN – FENCL, AMANDA – SNEEGAS, GRETCHEN (2021): Public-private partnerships in the water sector: the case of desalination. *Water Resources Management* vol. 35. 3497–3511. <https://doi.org/10.1007/s11269-021-02900-9>

HALL, DAVID – LOBINA, EMANUELE (2002): Water privatisation in Latin America. In *PSIRU Reports, July 2002*. <https://plataformacontralaprivatizaciondelcyii.org/xDOCUMENTOS/TPP/9c-Privatizacion-David%20holl-Water%20privatisation%20in%20Latin%20America-2002.pdf>. Utolsó hozzáférés: 2024.11.16.11.56.

HUSTED, BRYAN W. – JAMALI, DIMA – SAFFAR, WALID (2016): Near and dear? The role of location in CSR engagement. *Strategic management journal* vol. 37. no. 10. 2050–2070. <https://doi.org/10.1002/smj.2437> Utolsó hozzáférés: 2024.11.16.11.56.

KARUNANANTHAN, MEERA (2019): Can the human right to water disrupt neoliberal water policies in the era of corporate policy-making? *Geoforum* vol. 98. 244–253. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.07.013> Utolsó hozzáférés: 2025.01.10.10.42.

KOTLER, PHILIP – LEE, NANCY R. (2007): Corporate Social Responsibility: Doing the Most Good for Your Company and Your Cause. https://archive.org/stream/KotlerLeeCorporateSocialResponsibility/Kotler+%26+Lee+-+Corporate+Social+Responsibility_djvu.txt Utolsó hozzáférés: 2024.03.01.16.45.

LIAO, PIN-CHAO – XIA, NINI – WU, CHUNLIN – ZHANG, XIAOLING – YEH, JUI-LIN (2017): Communicating the corporate social responsibility (CSR) of international contractors: Content analysis of CSR reporting. *Journal of Cleaner Production* vol. 156. 327–336. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.04.027> Utolsó hozzáférés: 2024.11.16.19.13.

LOBINA, EMANUEL – TERHORST, PHILIPP – POPOV, VLADIMIR (2011): Policy networks and social resistance to water privatization in Latin America. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* vol. 10. 19–25. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.01.004> Utolsó hozzáférés: 2025.01.10.10.49.

MAMMADOVA, ZHALA – EGEDY TAMÁS (2023): A földrajzi hely és az innovatív digitális megoldások szerepe a távmunka menedzselésében. *Földrajzi Közlemények* 147. évf. 1. sz. 68–77. <https://doi.org/10.32643/fk.147.1.5>

MARSTON, SALLIE A. (2000): The social construction of scale. *Progress in Human Geography* vol. 24. no. 2. 219–242. <https://doi.org/10.1191/030913200674086272> Utolsó hozzáférés: 2025.01.10.10.51.

MITEV ARIEL (2012): Grounded theory, a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve. *Vezetéstudomány/Budapest Management Review* 43. évf 1. sz. 17-30.

MOORE, MADELAINE (2024): Water trading markets: Facilitating financial flows through the hydro-social cycle? *Geoforum* vol. 150. 103977. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2024.103977> Utolsó hozzáférés: 2024.11.15.16.40.

CASTREE, NOEL (2003): Place: Connections and Boundaries in an Interdependent World. In Holloway, Sarah – Rice, Stephen P. – Valentine, Gill (eds.): *Key concepts in geography*. London, SAGE Publications. 165-186.

OBENG-ODOOM, FRANKLIN (2018): Transnational corporations and urban development. *American Journal of Economics and Sociology* vol. 77. no. 2. 447–510. <https://doi.org/10.1111/ajes.12213> Utolsó hozzáférés: 2025.01.10.11.15.

Österblom, HENRIK – BEBBINGTON, JAN – BLASIAK, ROBERT – SOBKOWIAK, MADLEN – FOLKE, CARL (2022): Transnational corporations, biosphere stewardship, and sustainable futures. *Annual Review of Environment and Resources* vol. 47. no. 1. 609-635. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-120120-052845> Utolsó hozzáférés: 2024.11.15.16.45.

PAHL-WOSTL, CLAUDIA (2015): *Water governance in the face of global change*. Cham, Springer International Publishing.

PAHL-WOSTL, CLAUDIA (2019): The role of governance modes and meta-governance in the transformation towards sustainable water governance. *Environmental Science & Policy* vol. 91. 6-16. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.10.008> Utolsó hozzáférés: 2024.11.15.16.45.

PAHL-WOSTL, CLAUDIA – GUPTA, JOYEETA – PETRY, DANIEL (2008): Governance and the global water system: A theoretical exploration. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations* vol. 14. no. 4. 419-435.

ROBBINS, PETER (2003): Transnational corporations and the discourse of water privatization. *Journal of International Development* vol. 15. no. 8. 1073-1082.

PIRISI Gábor – TRÓCSÁNYI ANDRÁS (2015): Általános társadalom- és gazdaságföldrajz. Elektronikus jegyzet, Pécs, Pécsi Tudományegyetem. <https://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz2/> Utolsó hozzáférés: 2024.05.07.16.42.

SINGH, SATWINDER – DICKSON, KEITH (2011): Transnational corporations and the global water industry. *Thunderbird International Business Review* vol. 53. no. 5. 601-613. <https://doi.org/10.1002/tie.20437> Utolsó hozzáférés: 2024.07.15.16.45.

SWYNGEDOUW, ERIK (2007): *Socialist Register* vol. 195. 195-212. <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5864> Utolsó hozzáférés: 2025.01.10.15.36.

SWYNGEDOUW, ERIK – CASTRO, JOSE ESTEBAN – HELLER, LÉO (2009): Troubled Waters: The Political Economy of Essential Public Services. In Castro, Jose Esteban – Heller, Léo (eds.): *Water and Sanitation Services*. Public Policy and Management. London, Zed Books. 38-55.

SWYNGEDOUW, ERIK (1997): Neither Global Nor Local: “Glocalization” and the Politics of Scale. In Cox, Kevin R. (ed.): *Spaces of Globalization. Reasserting the Power of the Local*. New York, The Guilford Press. 137-166.

UNITED NATIONS (2006): *Water: A Shared Responsibility. The United Nations World Water Development Report 2*. Paris – New York, UNESCO Publ. – Berghahn Books. <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Water%2C%20A%20Shared%20Responsibility.pdf> Utolsó hozzáférés: 2024.12.29.18.05.

UNITED NATIONS (2015): *The 17 goals*. <https://sdgs.un.org/goals> Utolsó hozzáférés: 2024.12.29.17.58.

WOODHOUSE, PHILIP – MULLER, MIKE (2017): Water governance. An historical perspective on current debates. *World development* vol. 92. 225-241. <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.11.014> Utolsó hozzáférés: 2024.11.13.16.45.

Internetes források

[1.] HÖFLICH KRISZTINA 2019: *Xylem Locations Worldwide*. <https://public.tableau.com/app/profile/karolina3187/viz/XylemLocationsWorldwide-filters/XylemLocationsWorldwide> Hozzáférés: 2024.03.01.08.35.

[2.] *Grundfos.com*. <https://www.grundfos.com/us/about-us/our-company> Utolsó hozzáférés: 2023.10.28.11.35.

[3.] *Xylem.com*. <https://www.xylem.com/en-us/sustainability/company/supply-chain/the-wash-pledge/> Utolsó hozzáférés: 2023.11.12.12.50.

MELLÉKLETEK

1. melléklet: Az esettanulmányhoz megvizsgált források

Szerző	Cím	Forrás
Xylem források		
Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal	„Stratégiai Kutatási Terv”	https://www.innowater.hu/uploads/somlyody_et_al_2010_strategiai_kutatasi_terv.pdf
Országos Környezeti-egészségügyi Intézet	„Ivóvíz kiskaté. Lakossági tájékoztató a gyakran ismételt kérdésekről”	https://www.antsz.hu/data/cms42272/vizes_GYIK_egyeztetett.pdf
YSI	”YSI History”	https://www.ysi.com/about/history
Xylem	”Xylem at a glance”	https://www.xylem.com/en-us/about-xylem/xylem-at-a-glance-2023/
Pumpsandsystems.com	”The History of Pumps: Through the Years”	https://www.pumpsandsystems.com/history-pumps-through-years
ITT	”Flygt hisotry”	https://web.archive.org/web/20151226180322/http://www.xylemwatersolutions.com/scs/mexico/es-mx/Nosotros/Cat%C3%A1logos/Documents/History%20flygt.pdf
Xylem	”Xylem Completes Acquisition of Evoqua.”	https://www.xylem.com/hu-hu/about-xylem/newsroom/press-releases/xylem-completes-acquisition-of-evoqua/
Xylem	”Watermark”	https://www.xylem.com/en-us/watermark/
Xylem	2019 Sustainability Report	https://www.xylem.com/siteassets/blogs/lets-solve-water-blog/xylem-2019-sustainability-report.pdf
Xylem	2020 Sustainability Report	https://www.xylem.com/siteassets/sustainability/2020/xylem-sustainability-report-2020.pdf

Xylem	2021 Sustainability Report	https://www.xylem.com/siteassets/sustainability/2021/xylem-sustainability-report-2021.pdf
Xylem	2022 Sustainability Report	https://www.xylem.com/siteassets/sustainability/2022/2022_xylem_sustainability_report_r01.pdf
Grundfos források		
Grundfos	"About us"	https://www.grundfos.com/about-us
Grundfos	"Our purpose and values"	https://www.grundfos.com/about-us/our-purpose-and-values
Grundfos	"Corporate Social Responsibility"	https://www.grundfos.com/za/about-us/sustainability/corporate-social-responsibility
Grundfos	"Sustainable Development Goals"	https://www.grundfos.com/za/about-us/sustainability/ambitions/sustainable-development-goals
Grundfos	Grundfos Sustainability Report 2019	https://www.grundfos.com/media/reports/sustainability-report-2019
Grundfos	Grundfos Sustainability Report 2020	https://www.grundfos.com/media/reports/sustainability-report-2020
Grundfos	Grundfos Sustainability Report 2021	https://www.grundfos.com/media/reports/sustainability-report-2021
Grundfos	Grundfos Sustainability Report 2022	https://www.grundfos.com/media/reports/sustainability-report-2022

Forrás: egyéni szerkesztés

2. melléklet: A Xylem céljai és azok megvalósítása, 2019-2022

Xylem hosszú távú célja	2019	2020	2021	2022	Kumulált teljesítés	2025-ös cél
3,5 milliárd m ³ nem-kereskedelmi víz használatának csökkentése	0,12 milliárd m ³	0,50 milliárd m ³	0,44 milliárd m ³	0,47 milliárd m ³	80%	1,91 milliárd m³
13 milliárd m ³ víz tisztítása újrahasznosításhoz	0,40 milliárd m ³	4,30 milliárd m ³	1,08 milliárd m ³	3,08 milliárd m ³	79%	10,25 milliárd m³

7 milliárd m ³ víz szennyezett víz közösségi forrásokba való jutásának megakadályozása	1,25 milliárd m ³	1,40 milliárd m ³	1,93 milliárd m ³	1,99 milliárd m ³	93%	6,54 milliárd m ³
2,8 milliárd metrikus tonna (MMT) CO ₂ e lábnyom csökkentése vízben	0,04 MMT	0,70 MMT	0,73 MMT	1,05 MMT	100%	2,80 MMT
20 millió ember számára hozzáférés biztosítása tiszta vízhez és tisztálkodási szerekhez	640.000 fő	4,1 millió fő	1,8 millió fő	2,4 millió fő	45%	20 millió fő
Beszezési Diverzitás Program létrehozása, s a belföldi (USA) beszerzések értékének 12%-ában külföldi beszállítókkal való szerződés	+5,1%	+2%	+1,2%	+0,8%	75,8%	9,1%
WASH4Work fogadalomtétel (tisztaság-fenntartási követelmény) elérése a globális partnereknél	Elindult	19%	15,7%	5,7%	40,4%	100% partnerek
EcoVadis vagy egyéb fenntarthatósági tanúsítvány egyezményi követelése partnerektől	9%	9%	13,2%	8,5%	39,7%	100% partnerek
Scope 1 és Scope 2 ÜHG protokoll jelentések követelése partnerektől és vízhasználat jelentése	-	-	Elindult, 24,1%	8,3%	32,4%	100% partnerek
Főbb Xylem intézmények 100% megújuló energia-használatra való váltása	-	10	2	5	17	17/22
100%-os vízfelhasználás ipari tevékenységeknél használt vízből főbb intézményeknél	-	2	6	4	12	12/22
100%-os mentesség földbe-kerülő szemét kibocsátásától főbb Xylem létesítményekben	-	2	6	0	8	8/22

Elérni, hogy a csomagolóanyagok 75%-a újrahasználatos anyagból álljon	-	Elindult, 11%	37%	37%	85%	100%
50%-os nemi egyenlőség elérése a Xylem menedzseri pozícióiban 2030-ra, 35% 2025-re	24%	-	+0,7%	+0,7%	25,4%	35%
25%-os kisebbségi reprezentáció a Xylem menedzseri pozíciókban az USA-beli intézményekben (megfelelő szakmai képesség folytán)	15%	+3%	+1,3%	+1,6%	20,9%	25%
Baleseti ráta csökkentése 0,5-re vagy alá	0,67	-0,02	+0,04	-0,02	0,64	0,5
Évi 50 óra különböző tréning program létesítése minden Xylem munkavállaló számára	11,9 óra	19,30 óra	12,61 óra	14 óra	~14 óra	50 óra
Éves szinten a profitok 1%-ának adományozása vízügyi nonprofit és oktatási intézményeknek	0,95%/	1,1%	0,6%	1,1%	-	évi 1%
Munkavállalók éves 1%-nyi munkaidejükből önkéntességet vállalni normál munkarendi fizetéssel	8 óra	3 óra	6 óra	9 óra	-	10 óra/munkavállaló
Humanitárius segély nyújtása 200 területre, melyek vízből fakadó katasztrófák és krízisek sújtották	11	17	23	30	81	200
15 millió ember számára víz és vízvédelmi oktatása	320.000 fő	3,9 millió fő	1,4 millió fő	1,7 millió fő	7 millió fő	15 millió
Ösztönözni a Xylem munkavállalók 95%-át önkéntes tevékenységek felvételére	58%	-13%	+33%	+9%	87%	95%
Érintett 100.000 magánszemély önkéntes tevékenységre ösztönzése	3.500	9.400 fő	2.000 fő	1.151 fő	16.145 fő	100.000 fő

Forrás: Xylem.com